

RKJ IJsselland

Samenwerking jongerenwerk en basisonderwijs op de Levensboom

Onderdeel van de Klein & Fijn projecten

Inhoud

Inleiding	3
Aanleiding voor dit onderzoek	4
Onderzoeksvraag	5
Methodologische verantwoording	6
Theoretische principes	8
1. Een positief pedagogisch groepsklimaat	8
2. Principes GBS de Levensboom	9
3. De ontwikkeling van een kind in groep 5	9
4. Ontwikkelingsvraagstukken op de basisschool	10
5. Normaliseren in de onderwijscontext	10
Resultaten	13
1. De groepsdynamische vraagstukken	13
2. Schoolklimaat	14
3. Normaliserend werken	15
4. De inzet van jongerenwerk op GBS de Levensboom	16
5. Ontwikkelpunten	19
Conclusie	20
Discussie: Wat is het probleem waarvoor de jongerenwerkers in groep 5 op GBS De Levensboom worden ingezet?	25
Referenties	27

klikbaar

Inleiding

Sinds de invoering van de Jeugdwet in 2015 zijn alle taken voor de organisatie en uitvoer van de jeugdhulp overgeheveld van de Rijksoverheid naar de gemeenten. Gemeenten zijn daarmee verantwoordelijk geworden voor preventieve voorzieningen en de jeugdhulp. Een van de uitgangspunten van de nieuwe jeugdwet is het versterken van de sociaalpedagogische omgeving (NJI, z.d.). Vanuit de jeugdwet zijn gemeenten verantwoordelijk voor het versterken van het opvoedkundig klimaat in gezinnen, wijken, buurten, scholen en kinderopvang. Door in te zetten op het versterken van de sociaal pedagogische context en door op preventie in te zetten moest het beroep op dure gespecialiseerde hulp verminderd worden. Bovendien wordt er in de jeugdwet ingezet op het normaliseren, ontzorgen en demedicaliseren van de jeugdsector. Het streven was om de focus binnen de jeugdhulp te verleggen van zoeken naar oplossingen buiten het leefmilieu van kinderen naar binnen het leefmilieu van kinderen (ZonMW, 2018).

Jongerenwerkers zijn sociaal werkers die kinderen en jongeren veelal in hun eigen leefmilieu ontmoeten: op straat, online, in jongerencentra en ook steeds vaker op (basis)scholen (Sieckelink, 2022). Het jongerenwerk in Nederland is een onderdeel van de sociale basis met een laagdrempelige en preventieve functie (Sieckelink, 2022). Ze kunnen eraan bijdragen dat jongeren in (vaak, maar niet altijd) kwetsbare posities zich persoonlijk kunnen ontwikkelen en hun maatschappelijke participatie kunnen vergroten. Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat de inzet van jongerenwerkers een positief effect kan hebben op het pedagogisch klimaat in de klas¹ (van Dijk, Koetsenruijter & Sieckelink, 2023; NJI, 2021).

1. Dit is een onderzoek in het voortgezet onderwijs – (gepubliceerd) onderzoek naar het jongerenwerk in het basisonderwijs is er tot op heden nog niet.

Aanleiding voor dit onderzoek

Dit Klein en Fijn project valt onder de Regionale Kenniswerkplaats (RKJ) IJsselland Samen Normaliseren. Dit regionale samenwerkingsverband onderzoekt en experimenteert met praktijkprofessionals in het onderwijs en de jeugdhulp, wetenschappers, beleidsmakers en bestuurders, hoe je in de leefomgeving van jeugd kunt demedicaliseren, ontzorgen en normaliseren.

Binnen de regio IJsselland heeft de gemeente Staphorst het streven dat alle kinderen gezond, veilig en kansrijk opgroeien (beleidsplan sociaal domein gemeente Staphorst 'iedereen doet mee!', 2022). Ze wil niet denken vanuit geïsoleerde (individuele) problemen, maar denken in termen van groepen en contexten. Bovendien streeft de gemeente ernaar dat ouders en jongeren de weg naar een preventief aanbod als laagdrempelig ervaren en er in een vroeg stadium gebruik van maken. De inzet van het jongerenwerk van Saam Welzijn op basisscholen lijkt hier goed bij aan te sluiten. De gemeente Staphorst wil weten in hoeverre de aanwezigheid van jongerenwerkers op de basisscholen bijdraagt aan een positief pedagogisch groepsklimaat en normaliseren in de onderwijs-context.

In groep 5 van Gereformeerde Basisschool (GBS) De Levensboom in Rouveen menen de directeur van de school en de leerkracht een aantal zorgwekkende ontwikkelingen te zien: toenemende (faal)angst, onzekerheid en een negatief zelfbeeld onder leerlingen. Kinderen zouden zichzelf niet durven zijn. Bovendien zou er toenemende winst-verliesproblematiek en meidenvenijn zichtbaar zijn onder leerlingen. Deze ontwikkelingen hangen volgens hen samen met de context en cultuur van de gemeente Staphorst. Die wordt omschreven als een gesloten systeem ('de wereld eindigt bij de Lichtmis') met eigen normen en waarden. Dit culturele aspect zal in dit Klein & Fijn project niet de basis van ons onderzoek zijn, maar wordt wel meegewogen en verder verkent en verduidelijkt in de specifieke context van groep 5 van GBS De Levensboom in Rouveen. GBS de Levensboom ervaart naar aanleiding van deze ontwikkelingen de behoefte om te investeren in groepsdynamische processen en het stimuleren van een positief pedagogisch klimaat waarin kinderen zichzelf kunnen zijn en waar ontwikkelingsvragen genormaliseerd kunnen worden. Daarom hebben zij de keuze gemaakt om samen te werken met jongerenwerkers van Saam Welzijn.

Onderzoeksvraag

In opdracht van de gemeente Staphorst is er gekozen voor een participatief actieonderzoek in groep 5 van GBS de Levensboom naar de introductie van het jongerenwerk ten behoeve van de bredere welzijnsdoelen in de gemeente. Dit onderzoek is gestart in februari 2023. Het doel hiervan is om te verkennen en te beschrijven wat de invloed is van het jongerenwerk op het normaliseren van gedrag in groep 5 van GBS de Levensboom. Met als veronderstelde uitkomst dat dit bijdraagt aan een veilig pedagogisch groepsklimaat in de klas.

De bijbehorende onderzoeksvraag, deelvragen en het format zijn tot stand gekomen op een participatieve wijze. Er zijn een hier een aantal bijeenkomsten over geweest met de direct betrokkenen.

De hoofd- en deelvragen zijn als volgt geformuleerd:

“Welke specifieke bijdrage leveren jongerenwerkers aan het normaliseren van gedrag in groep 5 van basisschool de Levensboom?”

- (I) Hoe kijken leerlingen, leerkrachten/IB/directeur, ouders/verzorgers en jongerenwerkers aan tegen de groepsdynamische vraagstukken in groep 5?**
- (II) Hoe kijken leerlingen, leerkrachten/IB/directeur, ouders/verzorgers en jongerenwerkers aan tegen het begrip normaliseren? Wat betekent het voor hen?**
- (III) Welke activiteiten kunnen we ontwikkelen die bijdragen aan het normaliseren in de schoolcontext door jongerenwerkers?**
- (IV) Welke handvatten en adviezen kunnen we formuleren, die bijdragen aan het normaliseren in de schoolcontext door jongerenwerkers?**
- (V) Hoe zorgen we ervoor dat de kennis uit dit onderzoek en de handvatten/adviezen ook te gebruiken zijn door andere scholen in de gemeente Staphorst/regio IJsselland?**

Methodologische verantwoording

In dit Klein en Fijn project is er in overleg met de gemeente Staphorst voor gekozen om samen te werken met GBS de Levensboom. Hier is om verschillende redenen voor gekozen:

- De school is bereid om mee te werken aan het onderzoek. Ze staan open om te leren en te verbeteren.
- Het jongerenwerk op de Levensboom is al een tijd geleden gestart. Leerlingen en ouders lijken, volgens de school en jongerenwerkers zelf, positief tegenover de aanwezigheid van het jongerenwerk te staan.
- De signalen die de GBS de Levensboom in groep 5 opvalt (negatief zelfbeeld, (faal)angst en onzekerheid) maken het een passende context om te verkennen wat de bijdrage van het jongerenwerk is in relatie tot normaliseren en hier handvatten voor te formuleren.
- GBS de Levensboom geeft aan dat 'de basis op orde is', waarmee zij wil zeggen dat er een degelijke (pedagogische) basisstructuur is met deskundigheid bij de leerkrachten.

Aan het begin van het onderzoek is er een startbijeenkomst georganiseerd (11 april 2023) met alle betrokken partijen. Dit waren de gemeente, Saam Welzijn, de directeur en leerkrachten van GBS de Levensboom en onderzoekers van de Regionale Kenniswerkplaats Jeugd (RKJ). Hier is de opzet van het project besproken en konden alle partijen hun eigen inbreng en ideeën hierover delen. Gedurende de looptijd van het project (april/ mei – september) kreeg deze groep eens per zes weken een update over de voortgang van het project en konden zij hier op reageren.

Aan de hand van diverse onderzoeksmethoden is er data verzameld ten behoeve van dit onderzoek:

- Het verzamelen en inbedden van resultaten uit eerder onderzoek over jongerenwerk in het onderwijs, specifiek gericht op het normaliseren van gedrag;

- Interviews met leerkrachten en Jongerenwerkers, IB-er & schooldirecteur over jongerenwerk en normaliseren. Met de jongerenwerkers en schooldirecteur zijn nog tweede gesprekken geweest ter verdieping van de initiële onderzoeksbevindingen;
- In gesprek met leerlingen aan de hand van creatieve werkvormen in de klas (samen met jongerenwerkers en leerkracht) om kennis op te halen over normaliseren;
- Met ouders in gesprek gaan over het thema 'normaliseren', bijvoorbeeld als thema op een ouderavond;
- Samen met jongerenwerkers activiteiten uittesten en doorontwikkelen gericht op normaliseren binnen de schoolcontext;
- Adviezen en handvatten formuleren gericht op normaliseren binnen de schoolcontext, die ook gebruikt kunnen worden door andere scholen in de gemeente Staphorst/regio IJsselland.

Alle participanten in dit onderzoek hebben voorafgaand aan de dataverzameling toestemmingsformulieren ingevuld. De interviews, gesprekken met ouders op de ouderavond en de gesprekjes met leerlingen zijn allen getranscribeerd en uitgewerkt.

Theoretische principes

In dit hoofdstuk worden een aantal theoretische principes ten aanzien van het jongerenwerk in groep 5 op GBS de Levensboom besproken. Deze vormen een reflectiekader voor de onderzoeksbevindingen die in het volgende hoofdstuk beschreven worden.

1. Een positief pedagogisch groepsklimaat

In het basisonderwijs is sinds 2021 een nieuwe wet van kracht; de wet op het primair onderwijs (Ministerie van OCW, 2021). In deze wet staat onder andere dat scholen burgerschap en sociale cohesie moeten bevorderen. Dit betekent dat leerlingen sociale en maatschappelijke vaardigheden moeten leren binnen het lesprogramma. Daarnaast is het belangrijk dat scholen vanuit hun eigen levensbeschouwelijke en/of pedagogische visie leerlingen helpen bij het ontwikkelen van een passende houding en reactie, bijvoorbeeld ten opzichte van mensen met andere opvattingen dan zichzelf (SLO, juli 2023).

De leerkracht speelt een belangrijke en directe rol in het ontwikkelen van deze basisvaardigheden burgerschap bij de leerlingen. Daarnaast hebben leerkrachten ook indirect invloed op het gedrag en de (sociale) ontwikkeling van kinderen. Zo ontstaat er meer wederkerigheid in onderlinge vriendschappen in de klas, wanneer leerkrachten meer emotionele steun aan hun leerlingen geven (Gest en Rodkin, 2011). Ook is negatief leerkrachtgedrag richting een leerling van invloed op hoe onaardig andere leerlingen deze leerling vinden (Hendrickx et al., 2018). De leerkracht is bovendien een cruciale factor in de totstandbrenging van een positief pedagogisch groepsklimaat in het basisonderwijs (bijvoorbeeld NJI, z.d.). De wijze waarop hij de relatie met de leerlingen onderhoudt is bepalend voor hoe veilig en gehoord leerlingen zich voelen. Bovendien stelt een positieve relatie tussen leerling en leerkracht kinderen in staat om tot leren te komen (Roorda et al., 2017).

2. Principes GBS de Levensboom

GBS De Levensboom heeft het streven om kinderen te leren zichzelf en anderen te accepteren en waarderen. Hiermee werken zij niet alleen aan burgerschap, maar ook aan het bevorderen van veiligheid in de groepen. Volgens hen is dit namelijk dé voorwaarde om te kunnen leren en ontwikkelen. Als één van de 10 basisscholen in de gemeente Staphorst ligt GBS De Levensboom in het dorp Rouveen. Fundament van GBS De Levensboom is de Bijbel, van waaruit wordt geleefd en gewerkt. Kernwaarden op De Levensboom zijn: verbondenheid, ontwikkeling, eigenaarschap, veerkracht en diversiteit. Het is de visie van de school dat iedereen een kind van God is en elke dag mag leven en leren door Zijn liefde en genade. Daarnaast heeft de school als overtuiging dat kinderen spelenderwijs de wereld om hun heen leren kennen en zo hun eigen gaven en talenten kunnen ontwikkelen. Ook vinden zij het belangrijk om te werken vanuit vertrouwen, rust, ruimte en structuur. Tenslotte gelooft de school dat zij vanuit de relatie kinderen kunnen helpen, stimuleren en aanmoedigen om zo tot groei te komen. Daarbij is het belangrijk om er voor elkaar te zijn in mooie en verdrietige momenten.

Desondanks ervaart GBS De Levensboom dat de praktijk weerbarstiger is. Zoals eerder aangegeven zien zij toenemende (faal)angst, onzekerheid en een negatieve zelfbeeld onder leerlingen en bestaat de indruk dat kinderen in groep 5 niet zichzelf durven te zijn. Dit laatste hangt nauw samen met het ontwikkelen van een eigen identiteit, welke juist in deze leeftijdsfase sterk in ontwikkeling is.

3. De ontwikkeling van een kind in groep 5

Het ontwikkelen van een eigen identiteit betekent dat kinderen steeds beter van een afstandje naar zichzelf en de wereld om hen heen kunnen kijken. Hierdoor ontwikkelt zich ook hun zelfbeeld. Bij een goed ontwikkeld zelfbeeld hebben kinderen in deze leeftijd al enigszins zicht op wie zij zelf zijn en ook hoe zij zich kunnen verhouden tot de ander. Sociale vaardigheden komen hiermee steeds meer tot ontwikkeling (Erikson, 1963 enz.).

Hiernaast is de morele ontwikkeling van invloed op het sociale gedrag van kinderen. Kohlberg (1984) maakt een onderscheid tussen drie vormen van moreel redeneren: preconventioneel, conventioneel en postconventioneel. Kinderen hebben volgens hem allemaal een aangeboren gevoel voor rechtvaardigheid, maar daarnaast heeft ook de omgeving een grote invloed op de morele ontwikkeling. Kinderen van 6-9 jaar bevinden zich veelal in het conventionele stadium. Dit betekent dat zij de regels overnemen die in hun omgeving 'normaal'

gevonden worden. Tegelijkertijd gaan kinderen op deze leeftijd ook onderzoekend met deze vastgestelde regels om. Belangrijk hierin is dat kinderen erachter komen wat de bedoeling van een specifieke regel is; de intentie. Door de ontwikkeling van het zelfbeeld en het rechtvaardigheidsgevoel zie je dat kinderen op deze leeftijd zich steeds beter kunnen inleven in anderen. Kinderen kunnen zich voorstellen dat iets niet leuk is, omdat ze het zelf niet leuk vinden.

Inlevingsvermogen is iets dat zich bij sommigen beter en sneller ontwikkelt dan bij anderen. Hoe meer aandacht de opvoeding en de school hieraan besteden, hoe meer kans deze ontwikkeling heeft (Hooijmaaijers, et al., 2019).

4. Ontwikkelingsvraagstukken op de basisschool

In de sociale omgang met elkaar kunnen er onder kinderen negatieve interacties voordoen. Zowel jongens als meisjes kunnen in onderlinge relaties gebruik maken van relationele of bedekte agressie. Dat is dus niet fysiek, maar erop gericht om sociale relaties of iemands positie binnen de groep te schaden. Bij meisjes valt deze vorm van agressie mogelijk iets meer op, omdat dit hun enige vorm van agressie is. Jongens laten daarnaast vaker ook fysieke agressie zien. Bij meiden wordt deze vorm van agressie ook wel 'meidenvenijn' genoemd, hoewel dit dus eigenlijk niet specifiek en alleen bij meiden voorkomt. Relationele agressie kan deel uitmaken van pestgedrag, maar dit is zeker niet altijd het geval. Het kan ook plaatsvinden binnen vriendschappen, bijvoorbeeld om de onderlinge verhoudingen te testen. Een deel van het gedrag dat bij relationele agressie hoort is niet negatief, maar kan bruikbaar zijn voor succesvol sociaal functioneren. Het laat zien dat kinderen de machtsverhoudingen snappen en op het juiste moment informatie weten te delen en zich weten te redden in complexere sociale situaties (Lansu, 2023).

5. Normaliseren in de onderwijscontext

In algemeen gemeentelijk beleid worden jongerenwerkers vaak gezien als professionals die 'normaliserend' werken. De RMO² omschreef normaliseren in 2012 als 'het voorkomen van onnodige problematisering en etikettering'. Gedrag van kinderen moest minder snel bestempeld worden met een label. Bovendien moesten lichte opvoedvragen, in navolging van het advies van de RMO, zoveel

2. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling was de adviesraad van de regering en het parlement op het terrein van participatie van burgers en stabiliteit van de samenleving. De RMO werkte aan nieuwe concepten voor de aanpak van sociale vraagstukken. Per 1 januari 2015 is dit adviesorgaan opgeheven en opgegaan in de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving.

mogelijk in de eigen sociale context opgelost worden, met de professionele jeugdhulpverlener pas zo laat mogelijk in beeld. De eigen verantwoordelijkheid van kinderen, ouders en 'vanzelfsprekende' professionals worden hier benadrukt. Vanzelfsprekende professionals zijn professionals die deel uitmaken van de leefwereld van gezinnen en kinderen, maar die geen hulpverleners zijn (bv. leerkrachten) (RMO, 2012). In het project 'samenwerking jongerenwerk en basisonderwijs in de gemeente Dalftsen' (RKJ, 2023) noemen jongerenwerkers zichzelf expliciet geen hulpverleners; aan de andere kant zijn jongerenwerkers ook geen vanzelfsprekende professionals zoals die door de RMO (2012) beschreven worden.

Uit een onderzoek van Kennisnetwerk Haaglanden (2022) komen verschillende aspecten naar voren die bij kunnen dragen aan normaliserend werken, terug te vinden in de kennis, houding en vaardigheden van de professional.

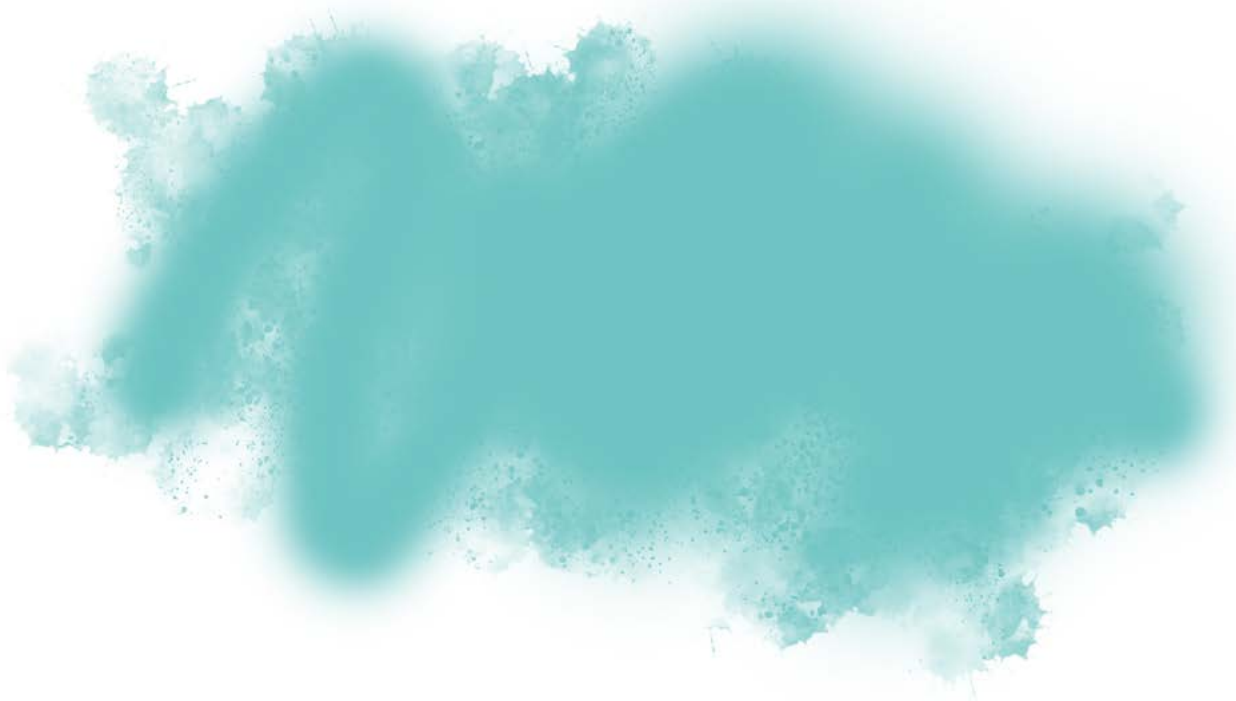
Wat betreft de kennis is het belangrijk dat professionals weten wat voor gedrag 'normaal' is per leeftijd- of ontwikkelingsfase. Hierbij kan het ook gaan om kennis over bepaalde diagnoses. Het belangrijkste is dat professionals de tijd nemen om de jeugdige achter een eventuele diagnose te leren kennen en dus niet alleen de diagnose zien. Wat betreft de houding is het belangrijk dat de professionals gelijkwaardig samenwerken met jeugdigen en hun ouders ('don't talk about us, without us'). Daarnaast moet er ook een erkenning zijn dat opvoeden en opgroeien lastig kan zijn en aandacht voor de dingen die juist wel goed gaan. En uiteindelijk is 'gewoon' nieuwsgierig en geïnteresseerd in de ander zijn belangrijk in normaliserend werken. Wat betreft de vaardigheden van de professional in relatie tot normaliserend werken is het volgende belangrijk:

- Een 'brede blik': wat normaal is kan per context verschillen;
- Inschattingsvermogen;
- Een constructieve blik;
- In staat zijn om verschillen in gedrag te waarderen;
- Taalgebruik dat aansluit bij de jongere en zijn context;
- Afstemmen met alle betrokken partijen;
- Reflectief vermogen: goede intenties en de wil om mensen te helpen kan soms schadelijk blijken (Kennisnetwerk Haagland, 2022).

Bovendien helpt het om binnen iedere school een gesprek te houden over wat voor gedrag van kinderen als 'normaal' en wat voor gedrag als 'afwijkend' wordt opgevat – en om een visie hierover op te stellen (Gilsing, 2019).

Tot slot is het belangrijk om ook het gesprek aan te gaan over de vraag wat binnen de basisschool als jeugdhulp en wat als onderwijs wordt opgevat.

De kern hierbij is niet alleen om te vragen wat voor zaken bij onderwijs en wat voor zaken bij jeugdhulp horen, maar ook wat de onderliggende normen, waarden en logica's zijn die hieraan ten grondslag liggen (Wienen & Graas; Wienen, 2022). In andere woorden: wanneer is het 'gerechtvaardigd' om zaken als jeugdhulp op te vatten en dus een extra expertise in de school te halen en wanneer niet? In het kader van normaliseren in de onderwijscontext is het cruciaal om hierover na te denken.

Resultaten

In dit hoofdstuk worden de relevante onderzoeksbevindingen gepresenteerd. De onderzoeksbevindingen zijn onderverdeeld in vijf thema's: groepsdynamische vraagstukken, schoolklimaat, normaliserend werken, de inzet van jongerenwerkers op GBS de Levensboom en ontwikkelpunten. Deze thema's zijn op basis van interacties met de direct betrokkenen in dit onderzoek vastgesteld. De resultaten worden afgezet tegen de theoretische uitgangspunten (hoofdstuk 2).

1. De groepsdynamische vraagstukken

Aan alle betrokkenen in het onderzoek is gevraagd hoe zij aankijken tegen de groepsdynamica in groep 5 op GBS De Levensboom. De leerlingen zelf zijn overwegend tevreden en geven aan dat het een leuke klas is. Ze noemen wel dat er soms iets aan de hand kan zijn, bijvoorbeeld ruzie. De directeur, IB-er en leerkrachten zien zowel positieve als negatieve aspecten. Aan de ene kant is groep 5 volgens hen een positieve, enthousiaste groep; er is een goede motivatie om te leren. Dit wordt herkend door de ouders:

“De kinderen zijn enthousiast over nieuwe leeractiviteiten, zoals topo.”

Hiertegenover menen de directeur, IB-er en leerkrachten zorgelijk gedrag in groep 5 te zien, dat met name in de pauzes plaatsvindt. Zo hebben de jongens volgens hen bovenmatig veel moeite met winst en verlies, met name binnen het voetbalspel. Ouders noemen hierbij dat sommige jongens best fysiek kunnen zijn tijdens pauze-activiteiten. Over de meisjes wordt als zorgelijk benoemd dat een aantal van hen zichzelf buiten de groep plaats en dat er veel non-verbale communicatie plaatsvindt, hetgeen snel negatief geïnterpreteerd wordt. Zowel de directeur, IB-er, leerkrachten als de jongerenwerkers gebruiken hierbij de term meidenvenijn. Eén leerkracht verwoordt dit als volgt:

“Er spelen onderling wel wat dingetjes, zowel bij de jongens als de meiden. Bij de jongens komt elke keer het thema terug van winnen en verliezen. Ze vinden het heel lastig om met verlies om te gaan. En bij de meiden, nou ja, het klassieke meidenvenijn.”

De vraag is echter wanneer gedrag zorgelijk is en wanneer niet. Zoals eerder benoemd vindt er veel verandering plaats in de leeftijd van 6-9 jaar als het gaat om het ontwikkelen van het zelfbeeld. Kinderen leren gaandeweg hoe ze met zichzelf en de ander moeten omgaan. Aan de andere kant nemen zij in deze leeftijdsfase nog vaak de regels over die in hun omgeving ‘normaal’ gevonden worden. Steeds meer zullen zij onderzoekend met deze vastgestelde regels omgaan. In dit proces lijken ook de kinderen in groep 5 van GBS de Levensboom te zijn gekomen. Daarbij zijn zij nog sterk afhankelijk van het positieve voorbeeld van een volwassene met in hun ogen gezag (Hooijmaaijers, et al., 2019). Het is goed voor te stellen dat er op deze leeftijd nog met enige regelmaat een conflict of niet goed afgestemd gedrag ontstaat, zoals ook in groep 5 van GBS de Levensboom gezien wordt. Dit vindt met name in vrijere situaties en met minder toezicht plaats – de pauzes dus -, omdat zij dit positieve voorbeeld dan niet direct voor ogen hebben. Zowel jongens als meisjes kunnen in onderlinge relaties gebruik maken van relationele of bedekte agressie. Bij meisjes wordt dit vaak bestempeld als ‘meidenvenijn’. Deze term doet echter geen recht aan het feit dat dit gedrag dus evengoed bij jongens voorkomt (Lansu, 2023).

2. Schoolklimaat

Na het opmerken van deze signalen is er door de school een aantal acties ondernomen. Zo vertelden de leerlingen dat de leerkrachten duidelijke afspraken met de klas hebben gemaakt aan het begin van het schooljaar, dat er na de pauze vaak gesprekken hebben plaatsgevonden (bijvoorbeeld over ongewenst gedrag op het plein) en dat de leerkrachten een buddysysteem hebben opgezet. Inderdaad geven ook de leerkrachten zelf aan dat er veel gesprekken zijn

gevoerd met de klas. Daarnaast is er ook via de kanjertraining aan specifieke thema's aandacht besteed, zoals over het aangeven van grenzen. Wel zou er volgens hen nog meer in de praktijk moeten worden geoefend, zodat de positieve normen en waarden beter beklijven en ze ook op het plein gaan gelden. De IB-er denkt dat de leerkrachten goed zien wat er nodig is in de groep en er voldoende mee uit de voeten kunnen. Wanneer dit toch een keer niet lukt, is dat meer een kwestie van tijdgebrek dan van hun kwaliteiten. Dit sluit aan bij de theorie, waaruit blijkt dat de leerkracht zelf een cruciale factor is in de totstandbrenging van een positief pedagogisch groepsklimaat (bijvoorbeeld NJI, z.d.). De wijze waarop hij de relatie met de leerlingen onderhoudt is bepalend voor hoe veilig en gehoord kinderen zich voelen. Bovendien stelt een positieve relatie tussen leerling en leerkracht kinderen in staat om tot leren te komen.

3. Normaliserend werken

De jongerenwerkers herkennen het beeld dat door school geschetst wordt over de groepsdynamiek in groep 5. Volgens hen moet je kinderen hiermee leren omgaan, in plaats van het te willen oplossen. Dit past in het normaliserende gedachtengoed. Zij identificeren zich ook met de term: volgens hen zit normaliseren in het bloed van jongerenwerkers. Volgens de IB-er betekent normaliseren dat we niet alles meteen heel groot moeten maken. Als een kind ergens in zijn ontwikkeling bepaalde problemen ervaart, dan is er niet altijd meteen van alles nodig qua onderzoeken en begeleiding. Soms is de hulp van ouders of de leerkracht voldoende op zo'n moment. Hiermee in lijn zeggen de jongerenwerkers over normaliseren dat je naar het kind zelf moet kijken en niet direct moet overgaan tot labeltjes plakken.

Volgens de directeur is het frappante dat ouders in Rouveen helemaal geen labeltjes voor hun kind willen. In Rouveen betekent dit echter dat als je niet met het 'gemiddelde' meekomt, je vooral je hoofd niet boven het maaiveld moet uitsteken. Wanneer we de ouders laten praten over 'normaliseren', koppelen ze dit onder andere aan 'preventie'; het voorkomen van heftigere problemen. Ouders zijn in die zin ook veel aan het normaliseren, geven ze aan, door bijvoorbeeld duidelijke kaders en regels te bieden aan hun kinderen. De ouders geven daarnaast aan dat 'normaal' eigenlijk door de maatschappij wordt bepaald en dat dit per gemeente kan verschillen. In die zin bestaat er niet één 'normaal'. Verschillende ouders maken de koppeling met de 'curlingmoeders' en de 'moet-cultuur'. Met 'curlingmoeders' worden ouders bedoeld die alle uitdagingen voor hun kind wegvegen; met 'moet-cultuur' bedoelen de ouders dat ze aan hun kinderen merken dat die vinden dat ze moeten slagen, ze mogen niet meer falen. Een andere ouder onderschrijft dat en koppelt dit aan het feit dat kinderen niet meer kunnen omgaan met tegenslag.

Wat de jongerenwerkers, directeur en IB-er zeggen over normaliseren komt vop sommige punten overeen met wat de theorie zegt over normaliseren. Voornamelijk als het gaat over niet alles willen oplossen lijkt er eenduidigheid te zijn tussen zowel de participanten in het onderzoek als in vergelijking met de theorie (Kennissenetwerk Haaglanden, 2022). Ook het belang van normaliseren wordt erkend.

4. De inzet van jongerenwerk op GBS de Levensboom

De jongerenwerkers van Saam Welzijn zijn sinds september 2022 actief in groep 5 van basisschool de Levensboom. Voordat zij begonnen met hun werk waren er wisselende verwachtingen over hun inzet. Sommige deelnemers uit het onderwijspersoneel hadden geen verwachtingen, bijvoorbeeld omdat ze niet bekend waren met het jongerenwerk. Anderen hadden juist grote verwachtingen over de impact van het jongerenwerk op de Levensboom, maar gaven ook aan dat jongerenwerkers niet andermans rollen en taken moesten gaan overnemen. De inzet van het jongerenwerk op de Levensboom wordt vooral vanuit preventieve basis beargumenteerd door alle participanten uit het onderzoek. Zo geeft de directeur aan dat het aantal kinderen met vragen of levensverhalen in relatie tot mentaal welzijn is gegroeid en dat het goed is om daar jongerenwerkers bij in te zetten. Ook de jongerenwerkers zelf geven aan dat ze vooral preventief werken (letterlijke woorden zijn 'om erger te voorkomen'). Kinderen zouden sneller uit beeld raken bij leerkrachten en er zou er in het algemeen meer problematische angst spelen (deze opmerking over angst ging niet specifiek over de Levensboom). De aanwezigheid van jongerenwerkers in de school kan hier iets in betekenen, geven ze aan. Bovendien geven ze aan dat er vandaag de dag veel van kinderen gevraagd wordt op school en thuis. Een jongerenwerker gaf aan:

“Kinderen kunnen dus echt een luisterend oor gebruiken, en dat kunnen wij. Ook als het onderling niet zo lekker loopt, of thuis, waarom zou je daar dan niet over willen praten?”

De overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs wordt daarnaast als lastig gezien, zowel door onderwijspersoneel als jongerenwerkers. Jongerenwerkers zien een rol voor zichzelf hierin om leerlingen hierin te

begeleiden. Het is echter de vraag of dit en andere soorten opvoed- en opgroevragen bij jongerenwerkers horen te liggen, of dat dit bij vanzelfsprekende professionals – zoals leerkrachten - hoort te liggen (RMO, 2012).

De jongerenwerkers moeten niet met kinderen met duidelijke 'problemen' zoals autisme te werk gaan op de Levensboom, benoemt de IB-er. Daar moeten meer gespecialiseerde professionals voor ingeschakeld worden. De jongerenwerkers benoemen hetzelfde en benoemen ook dat zij er juist voor iedereen zijn: voor kinderen met en zonder problemen. Vanaf grofweg groep 4 heeft het inschakelen van jongerenwerkers nut, geeft de directeur aan. Vanaf die groep en leeftijd kunnen sociaalemotionele thema's zoals vertrouwen besproken worden. In groep 3 zijn de leerlingen nog te jong en hebben ze echt hun eigen leerkracht nog nodig. Het is echter onduidelijk waarom de grens hiervoor op groep 4 ligt. De theorie laat zien dat vanaf groep 4 – 5 kinderen steeds meer zich bewust worden van zichzelf en de wereld om hen heen en dat ze regels gaan overnemen die de omgeving 'normaal' vindt (Erikson, 1962, 1963, 1982). Dit maakt kinderen wellicht ontvankelijker voor gesprekjes met jongerenwerkers of lessen over sociaal-emotioneel welzijn. Dit is echter niet onderzocht en hier kunnen dus geen conclusies aan verbonden worden.

Eerder onderzoek laat zien dat de vooronderstelde meerwaarde van het jongerenwerk in het onderwijs een aanpak mogelijk maakt die zich op verschillende leefgebieden van kinderen richt (van Dijk, Koetsenruijter & Sieckelink, 2023), aangezien jongerenwerkers kinderen in verschillende contexten tegenkomen. Jongerenwerkers en leerkrachten in dit onderzoek brachten dit ook als meerwaarde naar voren van het jongerenwerk. De leerkracht verliest de leerling na schooltijd uit zicht, terwijl jongerenwerkers hen nog tegenkomen op de Open Zolder (in Staphorst en Rouveen) of in het jongerencentrum.

Een ander vooronderstelde meerwaarde van het jongerenwerk op de Levensboom is de tijd en ruimte die zij hebben voor individuele leerlingen. Leerkrachten zouden simpelweg niet altijd genoeg tijd hebben om individuele gesprekjes te voeren, geeft een jongerenwerker aan. Daarom is het goed dat jongerenwerkers er zijn, zodat zij het kunnen oppakken, vervolgt deze. Eén leerkracht geeft aan dat aandacht voor individuele leerlingen in de context van Rouveen extra belangrijk is, omdat hier de aandacht vaker op de groep dan op het individu gericht is. Dat terwijl aandacht voor individuele kinderen ook belangrijk is. Hier heeft de leerkracht ook niet altijd tijd voor. De directeur benoemt hetzelfde, en zegt:

“Als een leerkracht bezig is met een groepje leerlingen, dan is deze didactisch bezig met taal, rekenen, spelling. Hij of zij heeft ook tijd voor een gesprekje, maar dat is wel dure tijd. Want we zijn geen maatschappelijke instelling, we zijn een school, een leerbedrijf.”

Het risico van de focus (te veel) leggen op het individuele kind is dat relevante contextuele factoren snel uit het oog worden verloren bij het benaderen van (gedrags)problemen. Dit wil niet altijd zeggen dat aandacht voor individuele leerlingen niet van belang is. Uit onderzoek blijkt echter dat er binnen een sterk neergezette pedagogische context (of basis) in de klas ook individuele leerlingen zich gehoord voelen (Wienen, 2023).

De aanwezigheid van jongerenwerkers biedt de leerkrachten de mogelijkheid om meer tijd te steken in de didactische kant van het onderwijs in plaats van aan de pedagogische kant van het onderwijs, benoemt de directeur. Dit kan in verband met de onder druk staande onderwijsresultaten belangrijk zijn. Een jongerenwerker geeft daarnaast aan dat ervoor gewaakt moet worden dat leerkrachten er niet nog meer pedagogische taken bij krijgen, want deze heeft het al druk genoeg.

De redematies die verschillende participanten geven over de inzet en meerwaarde van het jongerenwerk op de Levensboom bevatten vooral argumenten vóór het jongerenwerk. Ze staan echter niet in lijn met het normaliserende gedachtegoed zoals die in de wetten op de jeugdhulp en het passend onderwijs bedoeld zijn (bijvoorbeeld RMO, 2012; Haagse Hogeschool, 2022; Wienen, 2022). De pedagogische opdracht van de leerkracht lijkt te worden vergeten en hij lijkt alleen als didacticus te worden gezien die te weinig tijd heeft. Dit terwijl de leerkracht als vanzelfsprekende professional in de leefwereld van de leerling aanwezig is om ook (of juist) te helpen met pedagogische opvoed- en opgroevragen (RMO, 2012). Dat een tekort aan tijd wordt aangedragen om de pedagogische taken uit handen te laten nemen is, in navolging van het normaliserend gedachtegoed en het belang van een goed pedagogisch klimaat in de klas, discutabel te noemen. De belangrijkste vraag is waarom bepaalde taken in

groep 5 van GBS de Levensboom bij de jongerenwerkers worden neergelegd en niet bij de leerkrachten (is dit alleen door een ervaren tekort aan tijd?), wat de toegevoegde waarde ervan zou zijn en welke rationales hieraan ten grondslag liggen.

5. Ontwikkelpunten

De leerkrachten, jongerenwerkers, directeur en IB-er geven aan dat er meer gedaan kan worden als het gaat om het aanbod van activiteiten in tijdens de pauze en na school en om het geven van meer sociaalemotionele lessen in groep 5. Een ander veelgehoord ontwikkelpunt is in het contact met ouders. Hier kan door jongerenwerkers meer in geïnvesteerd worden, geven de leerkrachten aan. Op een voor dit onderzoek georganiseerde ouderavond kwam naar voren dat het jongerenwerk als geheel nog onbekend was bij de ouders van leerlingen uit groep 5 van GBS de Levensboom. Uit onderzoek blijkt dat een goede samenwerking en goed contact tussen ouders en jongerenwerkers een positieve invloed kan uitoefenen op de ontwikkeling van kinderen (NJI, 2022). Hierbij is het aansluiten bij specifieke situaties belangrijk en dat roept de vraag op of inzet van jongerenwerkers in groep 5 positief kan uitwerken.

De samenwerking tussen het jongerenwerk en het onderwijspersoneel van de Levensboom verloopt mondjesmaat. Leerkrachten geven aan dat er niet veel contact is met de jongerenwerkers en dat ze niet helemaal scherp hebben wat de specifieke expertise is wat de jongerenwerkers met zich mee brengen. Uit onderzoek blijkt echter dat dit belangrijke elementen zijn om de samenwerking tussen het jongerenwerk en het onderwijs te laten slagen (Rijnders & Manders, 2020). Een jongerenwerker geeft aan dat het prettig is dat de samenwerking niet zo zwart-wit is, maar dat transparant communiceren wel belangrijk is.

Conclusie

In de conclusie komen we kort terug op de eerder geformuleerde hoofd- en deelvragen. Eerst beantwoorden we de deelvragen en daarna de hoofdvraag.

(I) Hoe kijken leerlingen, leerkrachten/IB/directeur, ouders/verzorgers en jongerenwerkers aan tegen de groepsdynamische vraagstukken in groep 5?

Er is een gevarieerd beeld over de groepsdynamische vraagstukken in groep 5. Leerlingen en ouders geven aan een positieve groep te zien waar ruimte is voor jezelf en de ander. De directeur, IB-er, leerkracht en jongerenwerkers menen zorgelijk gedrag te zien in groep 5. Daarbij zien de leerkrachten een aantal signalen, maar benoemen zij dit niet als zeer ernstig (zie citaat in de resultaten). De directeur lijkt het gedrag in groep 5 als meer zorgelijk te beschrijven.

Het genoemde meidenvenijn en de winst-verlies problematiek zijn passend voor deze leeftijdsfase en zijn in die zin geen reden tot zorg. Echter, de mate waarin dit gedrag voorkomt zou wel een reden tot zorg kunnen zijn. Die 'mate' is echter lastig om vast te stellen en is voor een deel afhankelijk van de beleving van de participant die het gedrag beoordeeld. Het is daarmee een subjectief begrip, met name wanneer er geen duidelijkheid is over wat een passende hoeveelheid van bepaald gedrag is binnen een bepaalde leeftijdsfase. Hierin kan het helpend zijn om als leerkracht het gesignaleerde gedrag eerst af te zetten tegen de 'normale ontwikkeling' waar een leerling zich in bevindt en hierin mee te nemen dat de manier waarop gedrag door een ander beleefd wordt (deels) subjectief is en afhankelijk van vele externe factoren.

(II) Hoe kijken leerlingen, leerkrachten/IB/directeur, ouders/verzorgers en jongerenwerkers aan tegen het begrip normaliseren? Wat betekent het voor hen?

Het concept 'normaliseren' wordt door alle participanten in het onderzoek op een andere manier opgevat en omschreven. De jongerenwerkers identificeren zichzelf sterk met het gedachtegoed van het normaliseren en geven aan dat je (groepsdynamische) zaken niet altijd moet willen oplossen. Hetzelfde geldt voor de IB-er, welke aangeeft dat we niet te snel allerlei onderzoeken en labels op

kinderen moeten plakken. Ouders zien normaliseren voornamelijk als het bieden van duidelijke regels en structuur aan kinderen, waar een preventieve werking vanuit gaat. Bovendien bestaat er niet één 'normaal' - dit verschilt per context. Volgens de directeur is het in Rouveen niet gewenst dat je te opvallend bent ('je kop niet boven het maaiveld uitsteken') en werkt dat normaliserend; het is echter belemmerend voor sommige kinderen om te zijn wie ze willen zijn. De opvatting van het begrip normaliseren wordt in die zin vooral gekoppeld aan niet onnodig problematiseren en labelen van gedrag, in overeenstemming met het advies van de RMO (2012) dat als visie en grondlegger voor de huidige jeugdwet geldt.

Normaliseren wordt in geen van de gesprekken gekoppeld aan wat normaal gedrag van een kind eigenlijk is. Wanneer past gedrag bij bepaalde ontwikkeling? En wanneer is dit 'zorgwekkend'? Het beeld van het gedrag van leerlingen wordt in dit project vooral gezien in relatie tot het al dan niet afwijkende gedrag; het besef dat er bepaalde gedragingen zijn die passend zijn bij de leeftijdsfase.

(III) Welke activiteiten kunnen we ontwikkelen die bijdragen aan het normaliseren in de schoolcontext door jongerenwerkers?

Het is niet wenselijk om concrete activiteiten te ontwikkelen die bijdragen aan het normaliseren in de schoolcontext. Dit heeft er vooral mee te maken dat de onderliggende redenties (tekort aan tijd en niet nog meer pedagogische taken voor de leerkracht) over de wenselijkheid van het jongerenwerk discutabel zijn. Het is belangrijk om eerst andere, cruciale vragen te beantwoorden voordat er concrete activiteiten ontwikkeld kunnen worden. Deze vragen moeten niet alleen door de jongerenwerkers zelf worden beantwoord, maar altijd samen met de mensen met wie zij werken in de school. Het gaat in dit geval over vragen zoals:

- Wat is een 'normaal' kind?
- Hoe ontwikkelt een 'normaal' kind zich?
- Hoe ontwikkelt een 'normale' klas zich?
- Wanneer kan gesignaleerd gedrag beschouwd worden als 'normaal' of 'niet normaal'?
- Wat is de rol en invloed van de leerkracht op de ontwikkeling van het kind én de klas?
- Wat is de rol en invloed van jongerenwerkers op de ontwikkeling van het kind én de klas?

(IV) Welke handvatten en adviezen kunnen we formuleren, die bijdragen aan het normaliseren in de schoolcontext door jongerenwerkers?

In lijn met de beantwoording van onderzoeksvraag III is het niet mogelijk om concrete handvatten te formuleren die bijdragen aan het normaliseren in de schoolcontext door jongerenwerkers. Dit normaliseren vraagt namelijk allereerst om gesprekken over wat de opvatting van een 'normaal kind' en een 'normale klas' is. Door hier het gesprek over aan te gaan als school worden er impliciete normen, waarden en aannames ten aanzien van de ontwikkeling van kinderen inzichtelijk (expliciet) gemaakt. Daarmee zal gaandeweg ook naar voren of en in welke mate de inzet van jongerenwerkers binnen het basisonderwijs van toegevoegde waarde is. Vanuit het normaliserende gedachtegoed kunnen hier verschillende uitgangspunten meegenomen worden, zoals:

- Een 'brede blik': wat normaal is kan per context verschillen;
- In staat zijn om verschillen in gedrag te waarderen;
- Taalgebruik dat aansluit bij de jongere en zijn context;
- Afstemmen met alle betrokken partijen;
- Omgaan met ouders als opvoedpartners in de schoolcontext;
- Reflectief vermogen: goede intenties en de wil om mensen te helpen kan soms schadelijk blijken (Kennisnetwerk Haagland, 2022).
- Moet er een hulpverlener ingezet worden, of zijn er vanzelfsprekende professionals in de leefwereld van het kind die ook kunnen helpen? (RMO, 2012)
- Opvoeden is niet altijd leuk en 'lijden' hoort bij het leven (NJI, 2020; Kennisnetwerk Haaglanden, 2022).

(V) Hoe zorgen we ervoor dat de kennis uit dit onderzoek en de handvatten/adviezen ook te gebruiken zijn door andere scholen in de gemeente Staphorst/regio IJsselland?

De bevindingen in dit onderzoek kunnen ook passend zijn voor andere basisscholen in de gemeente Staphorst. Op basis van dit onderzoek kunnen zogeheten kenniskaarten opgesteld worden. Bovendien worden de (voorlopige) onderzoeksbevindingen gedeeld in het lokale overleg met schooldirecteuren en binnen de overstijgende projectgroep (met Saam Welzijn, de RKJ, de gemeente Staphorst en GBS de Levensboom). Over een meer lange termijn verduurzaming van de opgedane kennis kunnen we in overleg met de betrokken plannen maken.

Op de kenniskaarten maken we onderscheid tussen de Levensboom als specifieke context in dit onderzoek en algemene adviezen voor de basisscholen in de

gemeente Staphorst. Deze adviezen zijn het gevolg van de bevindingen uit dit onderzoek en zullen zich richten op normaliseren in de onderwijscontext en de rol van jongerenwerkers hierin. Wij formuleren adviezen over algemene delers (die toepasbaar zijn in de hele gemeente) en specifiek voor één school (zoals de Levensboom). De verkenning van de context van Rouveen en Staphorst wordt hierin meegenomen. Hierbij nemen wij overeenkomsten in de cultuur tussen Rouveen en Staphorst mee, maar ook verschillen in culturele aspecten³.

Welke specifieke bijdrage leveren jongerenwerkers aan het normaliseren van gedrag in groep 5 van basisschool de Levensboom?

Normaliserend werken in de onderwijscontext wordt door professionals en bestuurders als complex beschouwd. Het wordt als een extra aandachtspunt of opdracht gezien waarvoor tijd en ruimte vrijgemaakt moet worden. Dat laat dit onderzoek in groep 5 van GBS de Levensboom maar al te goed zien. Hoe er wordt gedacht over normaliseren en hoe hiernaar wordt gehandeld heeft bij verschillende participanten een verschillende betekenis. De term 'normaliseren' roept bij vrijwel iedereen andere associaties op. Bovendien bestaat er over de groepsdynamische vraagstukken en het individuele gedrag van kinderen in groep 5 geen eenduidigheid. Dit wordt door de betrokkenen namelijk heel verschillend omschreven.

Aan de inzet van het jongerenwerk als professionals die normaliserend werken binnen groep 5 van GBS de Levensboom gaan een aantal assumpties vooraf:

- Er zijn zorgwekkende signalen dat het inzetten van externe partijen wenselijk is in de klas;
- Deze signalen worden onder alle partijen gedeeld; (er is een consensus dat datgene wat er afspeelt 'niet normaal' is)
- Jongerenwerkers zijn hiervoor de passende oplossing, en;
- Jongerenwerkers hebben kennis over wat normaliserend werken is.

Uit dit onderzoek komt naar voren dat bij veel van deze assumpties niet onderzocht is of deze gegrond zijn voordat is over gegaan tot de inzet van jongerenwerk binnen groep 5 van GBS de Levensboom. Voordat de hoofdvraag kan worden beantwoord, staat de vraag centraal: wat is het probleem waarvoor jongerenwerkers op de basisschool worden ingezet en waarom zijn

3. Bijvoorbeeld de constatering dat de gemeente Staphorst als gesloten systeem wordt ervaren en het idee van 'je hoofd niet boven het maaiveld uitsteken'

jongerenwerkers als aparte discipline hier de passende oplossing voor? Dit betekent dat wij op basis van dit onderzoek niet kunnen vaststellen dát het jongerenwerk een specifieke bijdrage kan leveren aan het normaliseren van gedrag binnen groep 5 van GBS de Levensboom.

Dit betekent niet dat het jongerenwerk binnen het basisonderwijs geen enkele waarde heeft. Alle partijen zijn overwegend positief over de aanwezigheid van de jongerenwerkers; de leerlingen (en leerkrachten, directeur) vinden het fijn dat zij er zijn. Daarnaast kan het jongerenwerk op andere gebieden meerwaarde hebben. Gedacht kan worden aan een mogelijke preventieve functie. Dit is echter niet onderzocht in dit onderzoek en er kunnen dus geen concluderende uitspraken over gedaan worden. In het huidige onderzoek is specifiek gekeken naar de normaliserende werking van jongerenwerkers. Hoewel ook een normaliserende houding de vraag om (specialistische) jeugdhulp kan doen afnemen, is dit, anders dan bij preventie, niet het doel. Het doel is (onder andere) wel om te zorgen voor een stevige pedagogische basis voor alle kinderen. Het is echter zeer de vraag of de aanwezigheid van de jongerenwerkers op de basisschool in de huidige vorm deze normaliserende werking heeft.

Discussie

Wat is het probleem waarvoor de jongerenwerkers in groep 5 op GBS De Levensboom worden ingezet?

De aanleiding voor dit project waren een aantal zorgwekkende signalen in groep 5 van GBS de Levensboom. Men meende dat er sprake was van toenemende (faal)angst, onzekerheid en een negatief zelfbeeld onder leerlingen. Kinderen zouden zichzelf niet durven zijn. Bovendien zou er toenemende winst-verliesproblematiek en meidenvrij zichtbaar zijn onder leerlingen. Gedurende dit project zijn deze zorgwekkende signalen steeds verder ontkracht: zowel leerlingen als ouders gaven aan dat groep 5 een hele leuke klas is, waar (over het algemeen) geen gekke dingen spelen. Ook leerkrachten geven aan dat er wel wat 'dingetjes' onderling spelen bij leerlingen. Dit doet de vraag oproepen wat het probleem is waarvoor de jongerenwerkers in groep 5 (en andere groepen) op GBS de Levensboom worden ingezet. Het antwoord op deze vraag lijkt op basis van dit onderzoek te zijn: omdat de leerkracht een tekort aan tijd heeft en niet te veel pedagogische taken op zich kan nemen. Dit laatste is echter paradoxaal: als leerkracht ben je onderdeel van het pedagogisch klimaat en is er voortdurend sprake van pedagogisch handelen.

Dit roept de vraag op of de inzet van het jongerenwerk in groep 5 een gewenste ontwikkeling is in het licht van het pedagogisch klimaat in de klas en de interactie tussen de leerkracht en leerling. Vanuit het normaliserende gedachtegoed in de onderwijscontext zou het wenselijker zijn om te investeren in het versterken van het pedagogisch handelen van de leerkracht. De vraag zou gesteld kunnen worden of het jongerenwerk binnen GBS de Levensboom in zijn huidige vorm niet het risico op medicaliseren in zich heeft. Dit komt doordat:

- Jongerenwerkers pedagogische taken overnemen van de leerkracht;
- Er gewerkt wordt vanuit de algemene consensus onder de participanten in dit onderzoek dat leerkrachten onvoldoende tijd hebben om pedagogische taken op te pakken.

Daarmee wordt er slechts een extra externe partij in de klas toe gevoegd en raakt de vanzelfsprekende professional – de leerkracht - steeds meer uit beeld. Bovendien wekken de onderzoeksbevindingen de indruk dat de leerkracht in de eerste plaats wordt gezien als didacticus en in tweede instantie als pedagoog. Deze twee rollen zijn binnen de taak van de leerkracht echter niet als zodanig van elkaar te scheiden.

Uit eerder onderzoek komt naar voren dat een succesvolle implementatie van het jongerenwerk in het (voortgezet) onderwijs een positief effect kan hebben op het pedagogische groepsklimaat (van Dijk, Koetsenruijter & Sieckelink, 2023). Dit vraagt echter wel een duidelijke rolverdeling onder zowel jongerenwerkers als leerkrachten en een expliciet doel van het jongerenwerk in de school (Rijnders & Manders, 2020). Op dit moment lijkt dit wat betreft de inzet binnen de Levensboom nog niet gerealiseerd – en bovendien staat een succesvolle samenwerking tussen deze partijen ook niet garant aan normaliseren in de schoolcontext. Dit vraagt om gesprekken waarin impliciete normen, waarden en rationales worden blootgelegd en geëxpliciteerd (zie conclusie).

Vanuit intervisie kan het helpend zijn om als leerkrachten en in gezamenlijkheid na te gaan wat de (gedeelde) opvattingen zijn ten opzichte van de pedagogische opdracht. Dit kan zich specifiek richten op de onderwijscontext van Rouveen, maar ook ten opzichte van de leerlingen. Literatuur laat zien dat de relatie tussen leerling en leerkracht een belangrijke factor is die leerlingen in staat stelt om te leren (bv. Hendrickx, 2017). In dit onderzoek wordt de functie van de leerkracht als pedagoog als minder belangrijk gezien. Het kan echter niet genoeg benadrukt worden dat deze net zo belangrijk is als de functie van leerkracht als didacticus – zeker voor kinderen op de basisschool, die nog volop in ontwikkeling zijn.

Referenties

Burgerschap. (2023). SLO. <https://www.slo.nl/thema/meer/basisvaardigheden/burgerschap>

van Dijk, T., Koetsenruijter, R., & Sieckelinck, S. (2023). **Twee jaar jongerenwerk op Amsterdamse scholen: een onderzoek naar implementatie, doelrealisatie en versterking.** Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Youth Spot.

https://www.hva.nl/binaries/content/assets/subsites/kc-mr/lectoraat-ys/eindrapportage-bv150223-2_rkss.pdf?1676549565928

Erikson, E.H. (1963). **Childhood and society.** New York: W.W. Norton and Company

Erikson, E.H. (1964). **Insight and responsibility.** New York: W.W. Norton and Company

Erikson, E.H. (1982). **The life cycle completed: A review.** New York: W.W. Norton and Company.

Gilsing, R. (2019). **Normaal doen – en andere wonderwoorden van de transformatie van de jeugdhulp: interprofessionele dialoog als sleutel.** Haagse Hogeschool. Via <https://lectorensociaalwerk.nl/wp-content/uploads/2021/05/Rob-Gilsing-intreerede-15-5-2019.pdf>

Gest, S. D., & Rodkin, P. C. (2011). Teaching practices and elementary classroom peer ecologies. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 32(5), 288–296. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2011.02.004>

Graas, D. & Wienen, B. (z.d.) **De olifant in de kamer: onderzoek naar samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs** [blog]. Sociaal Web.

Hendrickx, M. (2017). **Leerkrachtgedrag als model voor positieve relaties tussen basisschoolleerlingen.** Proefschrift. Universiteit Utrecht.

Hendrickx, M. M. H. G., Mainhard, T., Oudman, S., Cillessen, A. H. N., & Brekelmans, M. (2018). **Leerkrachtgedrag en de kwaliteit van sociale relaties in de klas: de leerkracht als sociale referent voor de sociale status van de leerling.** *Kind En Adolescent*. <https://doi.org/10.1007/s12453-018-00195-z>

Hooijmaaijers, T., Stokhof, T., & Verhulst, F. (2019). *Ontwikkelingspsychologie voor leerkrachten basisonderwijs*. Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum.

Meere, F. de & Stoutjesdijk, F. (2019). *Náást de jongeren. De staat van professioneel jongerenwerk in Nederland*. Via https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/118048_Naast_de_jongeren_WEB-2.pdf

Ministerie van OCW (2021). *Wet op primair onderwijs*. Geraadpleegd via [Wetten.nl - Regeling - Wet op het primair onderwijs - BWBR0003420 \(overheid.nl\)](https://www.wetten.nl/regeling/wet-op-het-primair-onderwijs-bwbr0003420-overheid.nl).

Nederlands Jeugd Instituut (2020). *Opgroeien en opvoeden. Normale uitdagingen voor kinderen, jongeren en hun ouders*. Geraadpleegd via <https://www.nji.nl/publicaties/opgroeien-en-opvoeden>

Nederlands Jeugd Instituut (z.d.). *Jeugdwet*. Geraadpleegd via <https://www.nji.nl/transformatie-jeugdhulp/jeugdwet>

Nederlands Jeugd Instituut (2022). *Opgroeien doe je samen: Bouwen aan een stevige pedagogische basis*. Geraadpleegd via <https://www.nji.nl/sites/default/files/2022-12/Opgroeien%20doe%20je%20samen.pdf>

Polak, N. (2023, 21 augustus). *Nog even over dat (vermeende) Meidenvenijn...* De Correspondent. <https://decorrespondent.nl/14734/nog-even-over-dat-vermeende-meidenvenijn/a6f3eaf8-e5c6-072f-3ec4-7fdd049634a8>

Rijnders, J., Manders, W., & Metz, J. (2021). Werkzame elementen en randvoorwaarden in de samenwerking tussen jongerenwerk en scholen voor voortgezet onderwijs. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 30(3), 17-36. <https://www.journalsi.org/articles/abstract/661>

Rijnders, J., & Manders, W. (2020). *Tips voor het versterken van de samenwerking tussen jongerenwerk en voortgezet onderwijs: Reader jongerenwerk en onderwijs samen (JOS)*. Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Youth Spot.

Roorda, D. L., Jak, S., Zee, M., Oort, F. J., & Koomen, H. M. (2017). Affective Teacher – Student Relationships and Students' Engagement and Achievement: A Meta-Analytic Update and Test of the Mediating Role of engagement. *School Psychology Review*, 46(3), 239–261. <https://doi.org/10.17105/spr-2017-0035.v46-3>

Sarti, A., Manders, W., Metz, J., & Rijnders, J. (2019). ***Werkzame factoren in samenwerking jongerenwerk en voortgezet onderwijs die bijdragen aan een positief pedagogisch klimaat: factsheet***. Hogeschool van Amsterdam.

Sieckelinck, S. (2022). ***Professioneel jongerenwerk: een love tori***. Academische Uitgeverij Eburon,.

SLO (z.d.). Visie op burgerschap. Geraadpleegd via [Visie op burgerschap - SLO](#)

Vrijhof, C. & Bos, T. (2022). Normaliseren: wat is ieders normaal? Via <https://www.kennisnetwerkjeugdhaaglanden.nl/normaliseren-wat-is-ieders-normaal>

GBS de Levensboom (z.d.) Waar staan wij voor? Geraadpleegd via https://gbsdelevensboom.nl/onze-school/#waar_staan_wij_voor

Wienen, B. (2022). ***“Een school is geen ziekenhuis”***. AVS Kader.

Wienen, B. (2023). ***Van individueel van inclusief onderwijs: Pleidooi voor minder labelen en meer aandacht voor de kracht van onderwijs***. Dordrecht: Instondo.

ZonMW (2018). Eerste evaluatie jeugdwet. Geraadpleegd via https://www.zonmw.nl/sites/zonmw/files/typo3-migrated-files/evaluatie_jeugdwet_webversie_2.pdf

Colofon

© 2023

De komende jaren is er ruimte voor de elf gemeenten van regio IJsselland om een aanvraag voor een 'Klein en fijn' project in te dienen. Het gaat hierbij om projecten die passen bij het transformatiethema Verbinding Jeugdhulp en Onderwijs. De projecten moeten bijdragen aan het normaliseren van de ondersteuning, die jongeren nodig hebben om mee te kunnen doen op school.

Dit project is een samenwerking tussen de gemeente Staphorst, basisschool de Levensboom, SaamWelzijn, mede mogelijk gemaakt door de Regionale Kenniswerkplaats Jeugd 'Samen Normaliseren'.

Projectleiding en tekst

Rogier Kattenberg, Tessa de Wild en Dorien Graas
(Windesheim)

Ontwerp

hollandse meesters (hollandsemeesters.nl)

